

Bevezetés

„Az éghajlatváltozás a legsúlyosabb probléma, amivel napjainkban szembe kell néznünk – még a terrorizmusnál is komolyabb fenyegetést jelent.” Ezek a szavak a brit kormány tudományos főtanácsadójától, David A. Kingtől¹ származnak. Nemritkán azonban ettől gyökeresen eltérő véleményeket is hallhatunk. Az egyik legolvasottabb hazai napilap publicistája például belső vezércikkben gúnyolódott mindazokon, akik úgymond „hisznek a globális felmelegedésben”.² Vajon mi itt az igazság?

Jelen kötet híven tükrözi a tudományban ma uralkodó álláspontot a globális éghajlatváltozás kérdéséről. Jeles szakemberek foglalják össze tudományos igénnyel, ugyanakkor közérthető nyelven a legfontosabb tudnivalókat azzal kapcsolatban, hogy várhatóan miként fog megváltozni a Föld és benne a Kárpát-medence éghajlata; milyen ökológiai, társadalmi és gazdasági hatásokkal járhatnak ezek a változások; továbbá hogy mit tehetünk az éghajlatváltozás mérséklése érdekében. Szándékaink szerint e könyv kiindulópontként szolgálhat majd Magyarországon a globális éghajlatváltozás témakörében.

A kötet gerincét az Éghajlat-változási Kormányközi Testület (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC) legutóbbi jelentésének (Harmadik Értékelő Jelentés) összefoglalója ad-

¹ King, D. A.: Climate change science: Adapt, mitigate, or ignore? Science, 9 January 2004, vol. 303, 176-177.

² Seres László: A zöld másik oldala. Népszabadság, 2003. XI. 19., 3.

ja. Az IPCC-kiadvány Szintézis jelentésében ez a rész Összefoglaló döntéshozók részére címmel szerepel, ami annyiban megtévesztő (de legalábbis túlzottan szűkítő), hogy e szöveg gyakorlatilag mindenki számára érthetően és használhatóan foglalja össze a sok száz oldalas jelentés legfontosabb állításait.³

Rengeteg írás jelenik meg világszerte az éghajlatváltozásról, vajon miért épp az IPCC-jelentés kivonatát választottuk? Leginkább azért, mert aligha vitatható, hogy az IPCC a leghitelesebb forrás ebben a kérdéskörben. Az ENSZ Környezeti Programja és a Meteorológiai Világszervezet közösen hívta életre az IPCC-t 1988-ban. A testület tömöríti az éghajlatváltozással foglalkozó legkiválóbb szakemberek zömét a világ minden tájáról, több ezer kutatót számos tudományterületről, valamint egyéb szakértőket. Az IPCC legfontosabb kiadványai az öt-hatévente kiadott értékelő jelentések, amelyek széleskörűen szintetizálják a globális éghajlatváltozással kapcsolatos tudományos ismereteket. E jelentések világszerte irányadóként szolgálnak a témában, mind tudományos, mind politikai téren. Az első ilyen jelentés 1990-ben, a második 1996-ban, a harmadik – és mindeddig utolsó – 2001-ben látott napvilágot. Noha az IPCC jelentéseit, illetve azok egyes részeit a világ számos nyelvére lefordítják, magyarul először e kötetben olvasható eredeti IPCC-anyag.

Joggal merülhet föl a kérdés: egy ilyen erőteljesen kutatott problémakör esetében vajon érdemes-e egy eredetileg 2001-ben kiadott szöveget 2005-ben megjelentetni? A válasz határozott igen. Ahogy az a kötet második írásából, Mika János tanulmányából kiderül, az IPCC Harmadik Értékelő Jelentése egyelőre jól állja az idő próbáját: a megjelenése óta napvilágot látott tanulmányok nem hoztak gyökeres fordulatot az éghajlatváltozással kapcsolatos tudásunkban. Valószínűsíthető, hogy e jelentés egészen 2007 végéig – a Negyedik Értékelő Jelentés megjelenésének tervezett dátumáig – világszerte kulcsfontosságú hivatkozási alap marad.

³ A Harmadik Értékelő Jelentés teljes szövege olvasható az ENSZ hivatalos nyelvein a www.ipcc.ch címen. Itt találhatóak bővebb információk magáról az IPCC-ről is.

Mika János egy olyan kérdést is tárgyal, amelyet az IPCC-jelentés csak érint, ugyanakkor – mindenekelőtt egy Pentagon-jelentés, majd a Holnapután című hollywoodi film hatására – gyakran fölmerül az utóbbi időben: vajon elképzelhető-e, hogy az éghajlatváltozás végül nem felmelegedéssel, hanem gyors és erőteljes lehűléssel, „új jégkorszakkal” fog járni – legalábbis a világ bizonyos részein?

A kötet harmadik írása már kifejezetten Magyarországgal foglalkozik: Bartholy Judit, Mika János, Pongrácz Rita és Schlanger Vera elsősorban azt vizsgálják, hogy milyen éghajlati változások várhatók hazánkban az elkövetkező évtizedekben. Tanulmányuk mindeddig egyedülálló összefoglaló munka, amennyiben először olvashatjuk egyetlen írásba sűrítve a hazai éghajlatváltozás-kutatás két legjelesebb műhelyében, az ELTE Meteorológiai Tanszékén és az Országos Meteorológiai Szolgálatban már hosszú évek óta folyó ez irányú kutatások eredményeit.

Fontos volna minél pontosabb ismeretekkel rendelkezünk arról is, hogy az éghajlat megváltozása milyen ökológiai, társadalmi és gazdasági hatásokkal járhat Magyarországon. Erről egyelőre meglehetősen keveset tudunk, ám épp mostanság fut „A globális klímaváltozással összefüggő hazai hatások és az erre adandó válaszok” elnevezésű projekt (a „VAHAVA-projekt”) a Magyar Tudományos Akadémia és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium közös szervezésében.⁴ Kötetünk a 2005 végéig tartó munka eredményeiből ad előzetest: Csete László tanulmányában az éghajlatváltozásnak az egyik legalapvetőbb gazdasági ágazatra, a mezőgazdaságra gyakorolt lehetséges hatásairól szól, bemutatva az eddig rendelkezésünkre álló ismereteket.

⁴ További információkért lásd a www.vahava.hu honlapot. A projekthez kapcsolódó kutatások eredményeinek egy része már letölthető innen, illetve olvasható az „Agro-21” füzetekben, a 31. számtól kezdődően (kiadja az „Agro-21” Kutatási Programiroda, 1061 Budapest, Andrassy út 23. Telefon/fax: 342-7571). Több, a témába vágó írást közöl a Természet Világa című folyóirat Klímaváltozás – Hazai hatások címet viselő 2004. évi II. különszáma is.

Könyvünk záró tanulmányában Faragó Tibor, Takács-Sánta András és Feiler József bemutatja az éghajlatváltozás mérséklésének lehetőségeit, különös tekintettel a Kiotói Jegyzőkönyvvel kapcsolatos fejleményekre.

Az első bekezdésben említett két ellentétes vélekedés közül a könyv írásai egyértelműen a brit tudományos főtanácsadóét támasztják alá. A témával foglalkozó kutatók zöme egyetért abban, hogy az éghajlatváltozás komoly fenyegetést jelent mindannyiunk számára. Ugyanakkor fontos hangsúlyoznunk, hogy mivel döntő részben emberi tevékenységeknek tulajdonítható, igen nagy mértékben rajtunk, a mi egyéni és kollektív döntéseinken múlik, hogy milyen mértékű, illetve ütemű lesz, s így milyen hatásokkal jár majd. Ahhoz, hogy minél jobb döntéseket hozzassunk (azaz minél inkább elkerüljük a pusztító hatásokat), a lehető legtájékozottabbnak kell lennünk az éghajlatváltozást illetően. Kötetünk fő célja éppen e tájékozódás elősegítése. Bízunk abban, hogy az alaposabb ismeretek hatására az éghajlatváltozás témája hamarosan a jelenleginél nagyobb hangsúllyal szerepel majd a társadalmi párbeszéd napirendjén Magyarországon.

Takács-Sánta András

Köszönetnyilvánítás

A kötet elkészültében nyújtott segítségükért köszönet illeti Láng Istvánt, Pató Zsuzsannát, valamint a Védegyelet számos munkatársát, különösen Keszthelyi Zsuzsannát, Lányi Andrást és Pataki Györgyöt.